

AZ ORSZÁGBÍRÓI ÉRTEKEZLET EMLÉKEZETE

KÉPESSY IMRE

A HUN-REN-ELTE
Jogtörténeti Kutatócsoport
blogja

A SZERZŐ:
DR. KÉPESSY IMRE
A HUN-REN-ELTE
JOGTÖRTÉNETI KUTATÓCSOPORT
TUDOMÁNYOS MUNKATÁRSA
KEPESSY.IMRE@AJK.ELTE.HU

2024. október 21.

1911-ben, az Országbírói Értekezlet összehívásának ötvenedik évfordulóján a Magyar Jogászegylet igazgatóválasztmánya egy díszülést szervezett,⁴ ahol elismeréssel adóztak a magyar jogfejlődést alapjaiban meghatározó testületről. Ugyan ebben az évben jelent meg Márkus Dezső tanulmánya Az Országbírói Értekezlet emlék-ünnepe címmel. A szerző álláspontja szerint az értekezlet tagjai az előttük tornyosuló nehézségeket „bámolni való ügyességgel és a nyilvános életben vég nélkül való szóáradathoz szokott mai nemzedék előtt bizonyára okkal szédületesnek tetsző gyorsasággal küzdött[é]k le.”¹ A Magyar Jogi Lexikon szerkesztője a munkát elkészítőinek lelkiismeretességét, igaz

hazafisággal párosult bölcsességét és példás higgadtságát méltatta, valamint külön megemlékezett az elnöklő országbíró személyéről, „aki a tárgyalások mintaszerű és hozzáértő vezetésével, nemkülönben éppen olyan erős nemzeti érzésével, mint jogérzetével, végül a minden szavából kiérezhető ügybuzgóságával, nagy mértékben járult annak lehetővé tételéhez, hogy az oly nagy horderejű alkotás mihamarabb elérje rendeltetését.”²

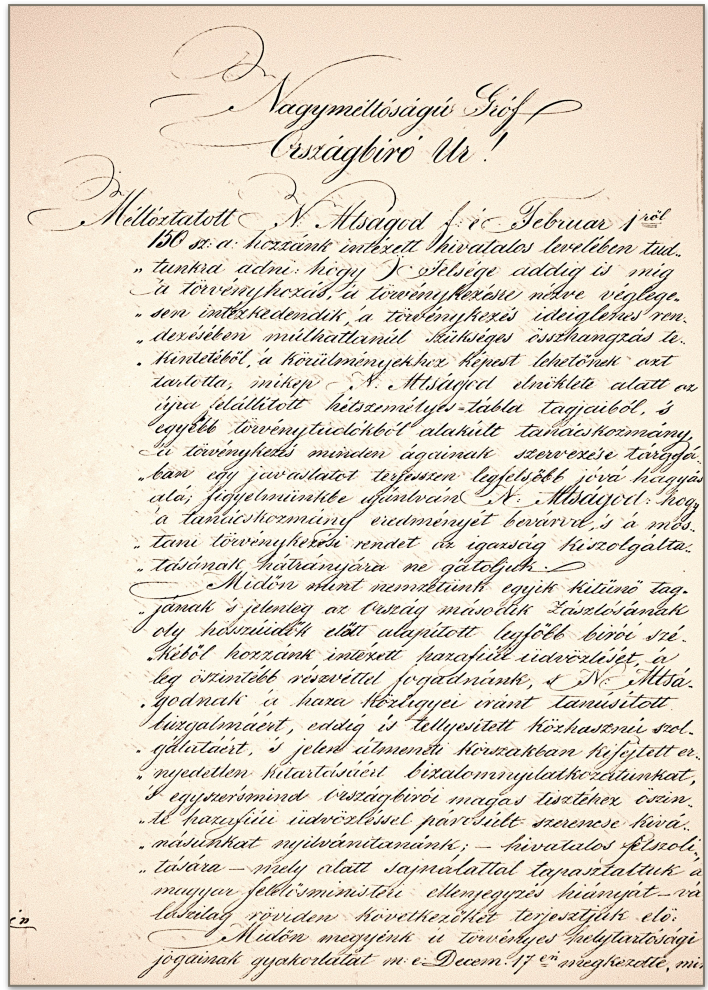
E megemlékezés akkor született, amikor az Ideiglenes Törvénykezési Szabályokban foglalt rendelkezések jelentős részben már nem érvényesültek. Ennek kontextusában állította Márkus Dezső, hogy „megmarad az értekezlet működésének egész eredménye, amely a maga korlátozott hatáskörében mesteri módon tudta megtalálni a visszatérés útját a hazai jog talajára, anélkül, hogy igazán jogos érdekeket érzékenyen megsértett volna, mert hiszen nyilvánvaló, hogy egy-egy jogviszony károsan érezte meg az átmenet idejét, mivel az amúgy is alig megvalósítható tökéletes igazságosság éppen ilyenkor érhető el legkevésbé.”³

Kiss Albert egyetemi tanár szintén méltatta az Országbírói Értekezletet, és úgy tekintett rá, mint amely „hidat vert jogunknak múltja és jövője között”.⁴ Az 1861. évi „kodifikáló jogi alkotás” (sic!) jelentőségét az 1848. évi törvényekéhez és a Hármaskönyvhez hasonlította, és Horvát Boldizsár szemére vetette, hogy „az utolsó magyar országbírói ítélőmester, akinek országlánrészre volt az Országbírói Értekezlet sikeres működésében, az Andrássy-kormány igazságügyminisztereként elmulasztotta Erdélyben életbeléptetni az Országbírói Értekezlet határozmányait”.⁵ A korabeli magánjogi kodifikációra utalva kijelentette:

„Ne sietessük tehát a kodexet, hanem előbb teremtsük meg a magyar anyagi magánjog egységét Szent István birodalmának Magyarországaiban: léptessük életbe az Országbírói Értekezlet érvényben levő határozmányait Erdélyben, Fiumében s a polgárosított magyar határőrvidéken!”⁶

Gábor Gyula budapesti ügyvéd saját hivatásrendjének szerepét méltatta az Ideiglenes Törvénykezési Szabályok megalkotásában, köztük Tóth Lőrincét, aki elsőként hangsúlyozta a tanácskozások folyamán, hogy a magánjog világában óvakodni kell a szélsőségektől.⁷ Az Országbírói Értekezlet döntését főként a közvélemény nyomásának tudta be, és nézete szerint az osztrák jog uralma nem érhetett véget anélkül, hogy „a józan magyar közvélemény” ne tapasztalta volna meg a két jogrendszer fejlettsége közötti különbséget: „Ausztia összehasonlíthatatlanul előbbre járt jogintézményeinek fejlettségét illetően, mint az 1848. előtti konzervatív magyar jog.”⁸ A szerző tett néhány kritikai észrevételt az ITSZ megalkotásával kapcsolatban: „[a] nemzeti irány lehető érvényesítésére való féltékeny örködés elvonta a figyelmet a szövegezés pontosságától s innen van az a sok pongyolaság, mely a judikaturánkban való ingadozást eredményezte. Az idő múlása s a gyakorlati élet számos hibáját mutatták meg a sebtében alkotott szabályzatnak.”⁹

Almási Antal kollégájával ellentétben viszont úgy látta, hogy „[j]ogi életünk legújabb renaissance-át az országbírói értekezlet kezdte meg. Csak ennek nyílt módja az 1848. év nagy vívmányait aprópénzre váltania és így elhárítani annak veszélyét, hogy a nagy elvek a kis intézmények által félre tétessenek.”¹⁰ Írásának későbbi részeivel egybevetve e helyen valószínűleg az

ági öröklés megalkotására gondolhatott a szerző, de nem teljesen világos, mire utalt a kis intézmények alatt, amelyek a nagy elveket félre akarták tenni. Az Országbírói Értekezlet szempontjából releváns tárgykörökben ugyanis éppen az volt jellemző, hogy az 1848. évi eszmék realizálására az osztrák jogszabályok alapján került sor az 1850-es években.

Almási Antal azon gondolata érdemel feltétlen említést, miszerint „[m]indannyiunk öntudatában meg van rögzítve az az alkotmányjogi szerep, melyet az országbírói értekezletnek be kellett töltenie.”¹¹ Ezen vélekedés is az Országbírói Értekezlet azon aspektusát nyomatékosítja, hogy az ott meghozott döntések háttérében az alkotmányos alapelvek összeütközése állt. A szerző az értekezlet szerepét szorosan összekötötte a jogfolytonosság védelmével, amelyet akként védelmezett az „időközben beállt politikai változások következményeivel szemben, mint Werbőczy.” A cikk végezetül azt taglalta, hogy egészen pontosan mivel szemben kellett hadakozni 1861-ben: „[n]em szabad megfeledkeznünk arról, hogy 48 után a magyar jogot sokkal mélyebben sújthatta volna, mert veszedelmesebb fegyverekkel küzdött: fejlettebb szabályokkal, az élet akkori és itteni követelményeihez is hozzásimult jogrendszerrel, mely mindezeken felül már több évtizeden keresztül kipróbált törvénykönyvben volt megrögzítve. (...) Az osztrák betolakodott és a magyar fejlett jogrendszer közötti harcban minden chance az osztrák mellett szólt. Annál nagyobb dicsőség, hogy a magyar jog mégis nagyjából diadalmasan került ki az ádáz küzdelemből. E diadalt az országbírói értekezlet vívta ki.”¹²

Az 1861-ben összehívott testület által megfogalmazott javaslatokat tartalmilag is pozitívan értékelte: „az országbírói értekezlet teremtette és mentette meg a magyar családjogot és örökjogot. Hogy ez mily kitűnően sikerült, arra bizonyíték nem csupán az utolsó 50 év jogfejlődése, hanem többek között a magyar magánjogi tervezet családjogi és örökjogi része is, melyek formában és tartalomban egyaránt annak legmagyarabb és különösen az örökjogi javaslatra nyilatkozott külföldi biznysága szerint egyúttal annak legsikerültebb részei.”¹³

A Szende Pál tollából született tanulmány ehhez mérten jóval kritikusabb hangvételű. A szerző az Országbírói Értekezlet munkásságának méltatása felütéssel annak adott hangot, miszerint „[a]z értekezlet tagjainak többsége konzervatív gondolkodású volt és szerette volna az idők haladó szekerének rúdját úgyszólván visszafordítani. Az a körülmény, hogy úgyszólván az összes érvényben levő jogszabályok a gyűlölt osztrák kormány abszolút úton léptetett életbe, igen tetszetős mezül kívánczolt minden agrárfeudális törekvés elleplezésére és a volt jobbságnak kedvező intézmények eltörlésére.”¹⁴ Szende Pál a legpozitívabban Deák részvételét említette, hozzátéve: „a legkritikább esetben győzött az az álláspont, amelyet ő védelmezett”.¹⁵ A szerző a kudarc alatt valószerűleg az 1843. évi javaslat elutasítására célozhatott, míg a ritka győzelmek alatt Deák szerepére az 1848. évi törvények demokratikus vívmányainak megőrzésében.

Szende az ABGB hatályon kívül helyezését is számon kérte az értekezleten. A döntés alkotmányjogi aspektusait elvi szinten

elismerte, azonban a telekkönyv, az úrbéri pátens, illetve a kódex egyes részeinek hatályban tartása okán mégiscsak álszentnek tartotta. (A szerző állítását részben vitatom, hiszen a törvényhatóságok szinte biztosan nem fogadták volna el az osztrák kódex egészének hatályban tartását.) Szende Pál végül kitért Erdély kérdésére, ahol az ABGB hatását illetően 1911-re már évtizedes tapasztalatok álltak rendelkezésre, és az országrész gazdasági mutatói nem igazolták, hogy az osztrák polgári törvénykönyv hatályban maradása érdemi hátrányokkal járt volna.¹⁶

A fentiekből látható, hogy az Ideiglenes Törvénykezési Szabályok megítélése a megalkotásukat követő fél évszázad elteltével sem volt egységes. 1911-ben is látható volt, hogy az 1861. esztendő dilemmáit nehezen lehetett feloldani, hiszen miként Almási Antal is megfogalmazta, a többnyire jóval fejlettebb osztrák jog állt szemben az 1848 előtti magyar jogrenddel, amely sok tekintetben 1848 eszméinek is ellentmondott. 2024-ből visszatekintve egyet világosan leszögezhetünk: ugyan nem kis terhet rótt az Országbírói Értekezlet az 1867 utáni jogalkotásra, de mégis lehetővé tette az osztráktól független, modern magyar jogtudomány és jogrendszer megalapozását.

Hivatkozások:

- 1 Márkus Dezső: Az Országbírói Értekezlet emlékünnepe. Jogtudományi Közlöny, 1911. 4. sz. 35. p.
- 2 Uo.
- 3 Uo.
- 4 Kiss Albert: Az Országbírói Értekezlet félszázados évfordulójához. Jogtudományi Közlöny, 1911. 4. sz. 37. p. Hasonló gondolatot fogalmaz meg Martyn

Rady: „...by confirming the institution of the land registry and referring back to the Austrian Civil Code (...), the ITSz provided a gateway through which further provisions of the Code might be deemed applicable to Hungary.” Rady, Martyn: Customary Law in Hungary. Courts, Texts, and the Tripartitum. Oxford, 2015. Oxford University Press, 228. p.

⁴ Kiss 1911. 38. p.

⁵ Uo.

⁶ Uo.

⁷ Gábor Gyula: Az országbírói értekezlet ötvenedik évfordulója. Ügyvédek lapja. 1911. 4. sz. 1. p.

⁸ Gábor 1911. 2. p.

⁹ Uo.

¹⁰ Almási Antal: Az országbírói értekezlet félszázados évfordulója. Jogállam. 1909. 8. sz. 615. p.

¹¹ Uo.

¹² Almási 1909. 617. p.

¹³ Uo.

¹⁴ Szende Pál. Nemzeti jog és demokratikus fejlődés I. Az Országbírói Értekezlet. Budapest, 1911. Deutsch Zsigmond, 11. p. Ugyanezen az alapon támadta a Gerichtshalle kiadója, Ignaz Piskó 1861-ben a Gerichtshalle hasábjain az Ideiglenes Törvénykezési Szabályokat: „Vajon nem fogja-e kérdezni az ország, hogy azért, mert a nemes embereknek nincsenek gyáraik, nem üznek kereskedelmet, a monarchia iparosodott tartományaival való közös jog előnyeit el kell veszíteni? Nem fogja-e a magyar nemzet kérdezni, hogy nincsenek-e ugyanolyan hűsből és vérből, mint a nemesek, és vajon a törvény előtti jogegyenlőtlenség boldogulásuk egyik postulátuma-e?” Lásd Kajtár István: A 19. századi modern magyar állam- és jogrendszer alapjai. In Budapest-Pécs, 2003. Dialóg Campus, 100. p. idézi: Malfér 1992. 41. p.

¹⁵ Szende 1911. 11. p.

¹⁶ Szende 1911. 15. p.

Kép elérhetősége:

1. oldal: HU-MNL-OL-O 125 Országbírói Hivatal. 107. sz. Fejérmegye üdvözlő és köszönetet mondó levele az országbíróhoz. A szerző saját felvétele.

A cikkekben feltüntetett állítások a szerző saját véleményét képezik.

A blogon megjelent művek utánközlése csak a szerző és a szerkesztőbizottság engedélyével lehetséges. Ennek megszegése jogi felelősségre vonást eredményez.

Erre, a blogon megjelent írásra a következőképp lehet hivatkozni:

Képesy Imre: Az Országbírói Értekezlet emlékezete. In: **JOG.történet**. A HUN-REN-ELTE Jogtörténeti Kutatócsoport blogja. 2024. október 21. mtajogtortenet.elte.hu/blog/kepessy-imre-orszagbiroi-ertekezlet-emlekezete